

Warszawa, 25 września 2020 r.

BAS-WAP-1478/20

Pan Poseł
Sławomir Piechota
Przewodniczący Komisji
do Spraw Petycji

Opinia prawna

w sprawie petycji dotyczącej zaniechania egzekucji komorniczej z rent socjalnych wypłacanych z ZUS (BKSP-145-IX-139/20)

I. Treść i cel petycji

Przedmiotem petycji jest postulat ustanowienia przepisów wyłączających spod egzekucji komorniczej rent socjalnych wypłacanych z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Jak wskazuje wnioskodawca, renta socjalna to świadczenie, które przysługuje osobom, które przed osiągnięciem pełnoletności (innych opisanych w ustawie przypadkach) utraciły szanse na normalne funkcjonowanie i możliwość podjęcia lub kontynuowania pracy. Aktualna wysokość renty – 1200 zł. brutto jest bardzo niska. Renta socjalna stanowi dochód osób niepełnosprawnych najbardziej dotkniętych. W ocenie Wnioskodawcy uzasadnia to rozważenie możliwości zwolnienia renty socjalnej z egzekucji komorniczej.

II. Czy petycja mieści się w zakresie zadań i kompetencji adresata petycji (art. 2 ust. 3 ustawy o petycjach)?

Realizacja postulatu zawartego w petycji wymagałaby zmiany ustawy (ustaw) określających zasady egzekucji komorniczej z renty socjalnej, a zatem przedmiot petycji mieści się w zakresie zadań i kompetencji Sejmu.

III. Wymogi formalne (art. 4 ust. 1 i 2 oraz art. 5 ust. 1 ustawy o petycjach)

Petycja spełnia wymogi formalne określone w art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o petycjach. Wniesiona została w interesie publicznym.

IV. Kwestie, które ekspert uznaje za istotne w związku z petycją

1. Renta socjalna pierwotnie stanowiła jedno ze świadczeń pomocy społecznej. W 1996 r. świadczenie o tej nazwie wprowadzono (art. 27a) do nieobowiązującej już ustawy z dnia 29 listopada 1990 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 1998, nr 64, poz. 414 ze zm.). Przepis ten został uchylony wraz z ustanowieniem odrębnej ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz. U. z 2020. poz. 1300; dalej jako ustawa).

Renta socjalna jest świadczeniem finansowanym z budżetu państwa. Zważywszy że świadczenie to nie jest świadczeniem z ubezpieczenia społecznego, jego przyznanie oraz wysokość nie są uzależnione od wymiaru przebytych okresów składkowych czy nieskładkowych, ani też od wysokości przychodu stanowiącego podstawę wymiaru składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe lub ubezpieczenie społeczne. Renta socjalna przysługuje osobom, które w dzieciństwie lub w okresie nauki doznały naruszenia sprawności organizmu, co w konsekwencji doprowadziło do całkowitej niezdolności do pracy.

Prawo do renty socjalnej przysługuje osobom posiadającym obywatelstwo polskie zamieszkującym na terytorium RP, a także – we wskazanych w ustawie przypadkach – cudzoziemcom oraz obywatelom UE zamieszkującym na terytorium RP (art. 2 ustawy). Renta socjalna przysługuje osobie pełnoletniej całkowicie niezdolnej do pracy z powodu naruszenia sprawności organizmu, które powstało:

- 1) przed ukończeniem 18. roku życia;
- 2) w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej – przed ukończeniem 25. roku życia;
- 3) w trakcie kształcenia w szkole doktorskiej, studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej (art. 4 ust. 1 ustawy).

Ustalenia całkowitej niezdolności do pracy dokonuje lekarz orzecznik ZUS na zasadach i w trybie określonych w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2020 r.. poz. 53 ze zm.; dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS).

Osobie spełniającej warunki ustawowe przysługuje renta socjalna stała, jeżeli całkowita niezdolność do pracy jest trwała, albo renta socjalna okresowa, jeżeli całkowita

niezdolność do pracy jest okresowa (art. 4 ust. 2 ustawy). Renta socjalna nie przysługuje osobie uprawnionej do emerytury, uposażenia w stanie spoczynku, renty z tytułu niezdolności do pracy, renty inwalidzkiej lub pobierającej świadczenie o charakterze rentowym z instytucji zagranicznych, renty strukturalnej, a także osobie uprawnionej do zasiłku przedemerytalnego, świadczenia przedemerytalnego lub nauczycielskiego świadczenia kompensacyjnego. Renta socjalna nie przysługuje również osobie będącej właścicielem lub posiadaczem nieruchomości rolnej o powierzchni przekraczającej 5 ha (art. 7 ust. 1 i 2 ustawy)

Renta socjalna wynosi 100% kwoty najniższej renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy ustalonej i podwyższonej zgodnie z ustawą o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (art. 6 ust. 1).

2. Renta socjalna podlega egzekucji komorniczej – podobnie jak emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – na zasadach określonych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS (por. art. 139 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w zw. z art. 15 pkt 1 ustawy). W obowiązującym stanie prawnym wysokość kwoty emerytury i renty wolna od egzekucji i potrąceń ustalona jest kwotowo i zależy od rodzaju potrącanych należności.

Kwota emerytury i renty wolna od egzekucji i potrąceń – z pominięciem ustawowych wyjątków – wynosi:

1) 500 zł – przy potrącaniu należności alimentacyjnych (w tym: z tytułu świadczeń z funduszu alimentacyjnego, należności likwidatora funduszu alimentacyjnego oraz z tytułu wypłaconej zaliczki alimentacyjnej), wraz z kosztami i opłatami egzekucyjnymi oraz należności alimentacyjnych potrącanych na wniosek wierzyciela na podstawie przedłożonego przez niego tytułu wykonawczego

2) 825 zł – przy potrącaniu sumy egzekwowanych na mocy tytułów wykonawczych na pokrycie należności innych niż należności alimentacyjne, wraz z kosztami i opłatami egzekucyjnymi;

3) 660 zł – przy potrącaniu należności z tytułu: świadczeń wypłacanych w kwocie zaliczkowej (i podlegających rozliczeniu), nienależnie pobranych emerytur, rent i innych świadczeń z tytułu zaopatrzenia emerytalnego lub ubezpieczeń społecznych,

nienależnie pobranych świadczeń oraz zasiłków, wypłacanych na podstawie wskazanych w ustawie przepisów.

4) 200 zł – przy potrącaniu należności z tytułu odpłatności za pobyt osób uprawnionych do świadczeń w domach pomocy społecznej, zakładach opiekuńczo-leczniczych lub zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych.

Kwoty te podlegają corocznej waloryzacji od dnia 1 marca na zasadach określonych dla emerytur i rent (art. 141 ust. 1 i 1a ustawy o emeryturach i rentach z FUS).

3. Ustanowienie wyjątku polegającego na wyłączeniu renty socjalnej w całości z pod egzekucji komorniczej można uzasadnić – jak czyni to Wnioskodawca – szczególnym charakterem tego świadczenia. Renta socjalna kwalifikowana jest jako świadczenie z zakresu zaopatrzenia społecznego, czyli należy do kategorii świadczeń obejmujących całą ludność bez względu na aktywność zawodową, które są finansowane ze środków publicznych i administrowane przez urzędy publicznie. Wysokość takich świadczeń jest jednolita, ustalana na podstawie kryterium potrzeb lub zasług, a zasady nabywania uprawnień do nich określone są ustawowo¹.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że „renta socjalna ma charakter świadczenia zabezpieczającego, a jej celem jest kompensowanie braku możliwości nabycia uprawnień do świadczeń z systemu ubezpieczenia społecznego ze względu na to, że całkowita niezdolność do pracy powstała przed wejściem na rynek pracy” (wyrok z 8 kwietnia 2008 r., akt I UK 264/07 Lex 449875; wyrok z 2 lutego 2010 r., sygn. akt II UK 172/09 Lex 584202). Renciści socjalni, ze względu na stan zdrowia i wiek, w jakim nastąpiło naruszenie sprawności organizmu skutkujące całkowitą niezdolnością do pracy, nigdy nie mieli szansy na podjęcie zatrudnienia i nigdy nie były odprowadzone na ich rzecz składki na Fundusz Ubezpieczeń Społecznych, uzasadniające wypłatę świadczenia z tego źródła. Osoby pobierające rentę socjalną w większości nigdy nie osiągają samodzielności życiowej, mimo ukończenia 18 roku życia nadal zamieszkują z rodzicami lub też przebywają wiele lat w instytucjonalnych formach opieki, najczęściej w domach pomocy społecznej².

¹ M. Lewandowicz-Machnikowska, Renta socjalna [w:] Renta w prawie polskim red. M. Dreła, Wrocław 2016, s. 334, S. Nitecki, Prawo do pomocy społecznej w polskim systemie prawnym. Warszawa 2008, s. 44 i n.

² Pismo z dnia 24 lutego 2015 r. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej Stanowisko w sprawie zmiany przepisów dotyczących renty socjalnej; <https://sip.lex.pl/orzeczenia-i-pisma-urzedowe/pisma->

Z drugiej strony należy pamiętać, że wyłączenie z egzekucji rent socjalnych wprowadziłoby chroniłoby świadczeniobiorców od zmniejszania i tak niskich dochodów, jednakże czyniłoby bezskuteczną egzekucję prowadzoną przeciwko tym osobom, niewątpliwie ze szkodą dla wierzycieli. Osoby otrzymujące takie świadczenia nie dawałyby również gwarancji spłaty zaciąganych przez siebie zobowiązań, czego naturalną, ekonomiczną konsekwencją byłoby ograniczenie możliwości zawierania umów kredytowych czy dokonywania zakupów na raty.

V. Wnioski

Analiza petycji prowadzi do wniosku, że zawarta w niej propozycja oparta została na trafnym rozpoznaniu obowiązującego stanu prawnego. Aprobata Komisji dla postulatu formułowanego przez Wnioskodawcę wymaga wyważenia racji natury społecznej i ekonomicznej. Rozstrzygnięcie takie ma charakter *par excellence* polityczny i jego ocena wykracza poza ramy opinii prawnej.

Autor:

Wojciech Odrowąż-Sypniewski

ekspert ds. legislacji

w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Analiz Sejmowych

Jacek Krawczyk

Deskryptory bazy REX: renta, egzekucja komornicza, petycja